

Raj Tamás: A Löcho dajdi története

Ezúttal egy olyan jiddis szót tanulunk meg, amely eredetileg egy népszerű héber költemény kezdőszava, ám később mégis a nép nyelvén közkedvelt jiddis kifejezés lett belőle. Ez persze jól bizonyítja, hogy az irodalom olykor a mindennapi élet szerves részévé tud válni.

A péntek esti szombatköszöntő istentisztelet legnépszerűbb dala kezdődik így, amelyet szinte minden vallásos zsidó ismer, és énekel a zsinagógában, Jeruzsálemtől San Francisco-ig, Moszkvától Buenos Aires-ig. Dallama tájanként változik ugyan, ám a szöveg mindenütt jól ismert: nálunk többnyire a múlt században élt bécsi kántor, Sulzer melódiája a legkedveltebb. Holott voltaképpen ez a legfiatalabb tagja a péntek esti liturgiának, "mindössze" félezer éves.

A vallásos költemény szerzője egy kabbalista szerző, Slómó Halévi Alkabec volt, aki a XVI. század második felében az észak-izraeli Cfát városában élt (A szerző nevét egyébként a versszakok kezdőbetűiből is kiolvashatjuk, ezt az irodalomtudomány akrosztichonnak nevezi.) Itt ez idő tájt jelentős kabbalista irodalmi műhely létezett, amelynek vezéralakja Jichák Lurja Askenázi (meghalt 1572-ben) volt.

A Cfát városában élt kabbalisták a szombatot királynőként, menyasszonyként képzeltek el, és várták hétről hétre. Péntek délután valamennyien megfürödtek, díszes ruhát öltöttek. Az idősebbek a zsinagógába mentek, ahol az Énekek énekét és más szent szövegeket olvastak. A fiatalok menyasszonyi sátorral a város határában várakoztak, és mihelyt a Nap a látóhatár szélére írt, tánccal, dallal kísérték be (a baldachin alatt) a szombat-menyasszonyt a zsinagógába. Alkabec erre az alkalomra írta dalát, hogy azt a fiatalok együtt énekeljék. (A mi askenázi kiejtésünkkel):

Löcho dajdi, likrász kálo,

Pöné sábosz nökáblo...

"Jöjj, barátom, a menyasszony elé,

Hadd köszöntsük a szombatot..."

A szombatköszöntő dal utolsó versszakát már a zsinagóga közelében énekeltek, s az bizony behallatszott az ott várakozók füleibe. Ezért vált szokássá, hogy az utolsó versszak éneklésekor mindmáig hátra fordulunk a zsinagógában, az ajtó felé. Hajdan ugyanis az idősebbek így tettek, kíváncsian várva a szombat-menyasszonyt és a fiatalok éneklő csapatát. Ma már természetesen nem jön be senki ilyenkor, de a szokás öntudatlanul megőrződött. Sőt, jiddisül a "hátraarc" kifejezést mindmáig a népszerű dal utolsó strófájának kezdőszavával mondják: Baji vösólajm (Eredeti jelentése: Jöjj, békével!). Persze aki "baji vösólajm-ot csinál", még nem biztos, hogy békés szándékkal teszi...

A szombatvárás efféle szokása Európa-szerte is elterjedt, nálunk Sátoraljaújhelyen még a múlt században is menyasszonyi sátorral (jiddisül chüpé-vel) várták a fiatalok a szombat királynőjét. Heine nagyszerű

költeményt írt erről a vallásos énekről, Sabbath hercegnő címmel. Csakhogy a dal szerzőjét, Slómó Halévi-t összetéveszti a középkor legnagyobb héber költőjével, Jehuda Halévi-vel:

“Ezt a csinos nászi rigmust
nem más szerzé, mint a híres,
hírneves szerelmi dalnok,
Don Jehúda ben Halévi.”

(Molnár Imre fordítása)

A félreértés egy érdekes eseményhez vezetett, amelyet a magyar zsidó szellemtörténet joggal számon tart. Erzsébet királyné tudvalevőleg lelkes rajongója volt Heine költészetének, s így érdeklődést mutatott a költeményben szereplő Jehuda Halévi iránt is. A budapesti Rabbiképző tudós professzorát, Kauffmann Dávidot felkérték arra, hogy a budai várban jelenjék meg a királyné előtt, s tartson számára előadást Jehuda Haléviről. Csak az ünnepélyes találkozás és az előadás végén derült fény arra, hogy a királyné voltaképpen a Löho **Dajdi** szerzője iránt érdeklődött...

Hogy a már említett baji vösólajm-hoz hasonlóan a címszavunkban szereplő költői kifejezés a jiddis köznyelvbe is bekerült, arra példaképpen egy kedves anekdotát szeretnék elmesélni.

Élt régen Baján egy zsidó órás, akihez többnyire a környék parasztjai jártak különféle javítások végett. Mesterünk azonban, miután megvizsgálta az órák szerkezetét, a legtöbbször elkomorult arccal így szólt kuncsaftjához:

- Jaj, jaj! Nagy baj van!

- Szent Isten! Mi történt? —aggodalmaskodott a paraszt.

- Meghibásodott a löho **dajdi** kerék!

- És az nagy baj, tessék mondani?

- Hát, bizony! — Sokba fog ez kerülni Magának... (Zárójelben jegyezzük meg, hogy a zsidó vallástörvénykönyv, a Sulchan Aruch szerzője, Joséf Káró már 1550-ben azt javasolja a szülőknek, hogy taníttassák mesterségre gyermekeiket, s a legjobb szakmának az órást tartja. Talán éppen azért, mert a kívülálló számára oly átláthatatlan, mint manapság az autós vagy számítógépes mesterség.)

Térjünk azonban vissza bajai órás mesterünkhöz. Egyszer egy harcsabajszos vidéki úr lépett be üzletébe. Elővette a zsebóráját, amely – ki tudja, miért -, nem akarta folytatni pályáját. A mester végigmustrálta a szerkentyűt, majd elsötétült arccal így szólt:

- Nagy baj van! Ki kell cserélni a löho **dajdi** kereket!

Mire a harcsabajszos visszakérdezett:

- És tessék mondani, a likrász kálo kerék maradhat?